

Anmeldelser

Ib Trap-Lind: Tårnfalken (80 sider, 41 fotografier, 11 figurer, talrige tegninger af Jon Fjeldså). Skarv naturforlag, 1979. Pris kr. 59,50.

I sin glimrende serie med monografier over danske fugle er forlaget Skarv nu nået til Tårnfalken, og næsten samtidigt kom tilsvarende bøger om Tejsten, Storken og Sølvmågen. Det er en imponerende energi, man lægger for dagen i denne populære serie.

Til trods for, at Tårnfalken er vor næstalmindeiligste rovfugl og utvivlsomt den, man hyppigst møder i det danske landskab, har den hidtil fået en stedmoderlig behandling i vor ornitologiske litteratur. Bortset fra nogle tidsskriftsartikler skal man til håndbøgerne for at læse om Tårnfalken. Om det havde været Holsteins mening at inddrage den i sin serie over danske rovfugle, vides ikke, men den kom i hvert fald ikke med. Det er derfor et godt initiativ, at Skarv har sat Tårnfalken på sit program.

At skrive populærvitenskabelig er en nyttig men vanskelig kunst. Den kræver først og fremmest, at forf. er grundigt inde i sit emne og har noget at fortælle. Det er desværre kun delvist tilfældet med denne bog. Der er alt for meget »fyld« i form af irrelevant tekst og billeder. På de første 16 sider er der lange afsnit om andre rovfugle og et kapitel om almene tilpasninger og jagtmetoder hos andre falkearter. Da forf. åbenbart ikke har fundet dette tilstrækkeligt, er bogens sidste 7 sider brugt til en fuldkommen overflødig gennemgang af Europas øvrige falke, oven i købet med udbredelseskort. Hvis vi endelig skal beskæftige os med andre arter, havde det været mere relevant med en omtale af de andre tårnfalke-arter, der på flere måder udgør en interessant gruppe i forhold til ædelfalkene, ikke mindst m.h.t. jagtmetoder og kønsdimorfi. For nu at afslutte kritikken af fyldstoffet, så er der 6 sider om falkejagten historie. Måske har forf. særlige forudsætninger for at skrive om falkejagten, men det er vel ikke det mest nærliggende emne i en bog om Tårnfalken. På side 68 finder man et gådefuldt, halvsides fotografi af et baghus og en gårdsplads; i billedteksten læser man: »Falkonér Allé nr. 18. Fundamentet af bygningen til venstre er rester af den gamle falkonergård«. Så er vi vist også nået ud i den yderste periferi af bogens emne. Tilbage er der således 48 sider til Tårnfalken, og heraf er over halvdelen illustrationer; alligevel er der skæmmende hvide felter på mange sider.

Bogen er gennemillustreret med fotografier og tegninger af Jon Fjeldså, de fleste af god kvalitet. Dog er nogle af Fjeldså's ædelfalke lige vel langhalede, og hans tegneteknik gør Tårnfalkens mønstre

for kontrastrige. Der er nogle malplacerede fotos, bl.a. helsides billeder af Skovhornugle og Kongeørn.

Teksten om selve Tårnfalken indeholder afsnit om udseende, stemme, udbredelse, hyppighed, Københavns Tårnfalke, de forskellige faser i ynglecycklus, miljøgifte, ernæring og jagtmetoder, samt trækforhold og alder. Falkenes systematik i forhold til andre rovfugle affærdiges med følgende: »For at få sat lidt system i tingene har man ud fra formodede slægtskabsforhold opdelt dem i familier. En af disse familier er falkene«. Bedst er forf., når man beskriver egne studier over Tårnfalkens ynglebologi. Her er der mange fine og originale iagttagelser, f.eks. fra de københavnske redepladser. I afsnittet om hyppighed er der brugt nogle forældede tal fra det første rovfuglesymposium i Caen i 1964 til beregninger over artens talrigdom i Europa. Hvorfor ikke bruge de senere og langt mere pålidelige tal fra symposiet i Wien eller fra Bijlevelds bog? Et interessant fænomen er kolonidannelse, som man i flere tilfælde har observeret hos Tårnfalken. Forf. nævner nogle ældre danske tilfælde, dog højst 4-5 par sammen og senest fra 1928. Er der virkelig ikke nogle nyere iagttagelser af kolonidannelse hos danske Tårnfalke? Fra Tyskland gives nogle mere udprægede eksempler, f.eks. 26 par i Jena i 1952. Vi får ikke noget forsøg på forklaring af fænomenet og forf. slutter: »Nu om stunder er støtte kolonier sikkert sjældne, hvis de overhovedet eksisterer«. Hvorfor skulle Tårnfalken have ændret sig på dette punkt? Kolonidannelse hos europæiske falke er især kendt hos de tre insektædende arter Aftenfalk, Lille Tårnfalk og Eleonorafalk (sidstnævnte er insektædende og social i første halvdel af ynglecycklus; først når ungerne klækkes, går den over til fuglefangst). Det er derfor nærliggende at antage, at der er en forbindelse mellem kolonidannelsen og fangsten af flyvende insekter, hvilket ofte foregår i flok. Mon ikke det skulle forholde sig på samme måde med Tårnfalken? I afsnittet om fødevalg nævnes godt nok insekter, men forf. synes hermed udelukkende at mene insekter der tages på jorden, men mange danske fuglefolk har sikkert ligesom undertegnede set Tårnfalke fange flyvende insekter. Emnet er et nærmere studium værd. Jeg havde ventet at finde en omtale af de københavnske Tårnfalkes forkærlighed for Gråspurve, men der står intet herom.

I kapitlet om miljøgifte får vi en generel orientering om emnet, og der citeres en dansk undersøgelse om blyindholdet i Tårnfalkes æg. Men hvor hårdt har danske Tårnfalke egentlig været ramt af miljøgifterne? Hvor mange døde Tårnfalke har været indleveret til undersøgelse, og hvor mange med positivt resultat? Det kunne forf. nemt have skaffet sig at vide.

De danske Tårnfalkes trækforhold gøres færdig på en kvart side. Undertegnede kan dog fortælle, at dette emne er langt mere spændende, end man får indtryk af i bogen, og læseren vil senere kunne læse herom i dette blads spalter. Forf. har lånt en illustration fra en fransk artikel om Tårnfalkens forårstræk over Cap Bon i Tunesien, men der er ingen kortskitse over skandinaviske endelige danske fugles trækforhold.

Redaktionen af Skarv's ornitologiske serie består af to af vore fremtrædende fagfolk. De burde nok have udvist lidt større kritisk sans overfor manuskriptet, men at man dertil udsender en bog med så mange manglende figurtekster, må betegnes som direkte sjusk. Der savnes tekster under fotografierne på siderne 29, 43, 53, 55, 57 (falk med bytte der ligner en gekko; hvor mon det er taget?), 60, 62, 64 og 69. På side 75 findes et udbredelseskort med tre forskellige signaturer; læseren må gætte sig til, hvad kortet viser.

For undertegnede har »Tårnfalken« været lidt af en skuffelse. Der er mange smukke billeder men for lidt substans i teksten. De danske Tårnfalke havde fortjent en bedre bog.

BPN

Bertil Wahlin: Fuglebogen (296 sider, talrige tegninger og kort). Tegninger af Björn Gidstam. Dansk bearbejdelse ved Niels-Erik Franzmann. G.E.C. Gad, København, 1979. Pris kr. 96,20 hft., 120,25 indb. Fås hos DOF-Salg.

Denne felthåndbog er den tredje fra Gad, idet Europas Fugle og Fuglene i Europa, Nordafrika og Mellemøsten tidligere er udkommet. I samme format og tilsnit er yderligere udkommet Fugle i Europa på Gyldendal.

Fuglebogen har et mere begrænset geografisk sigte, idet kun området nord for Alperne og vest for Finland og det baltiske område er medtaget. Dette kan både være en fordel og en ulempe. Ved rejser i Mellemøsten, der er blevet et yndet rejsemål for danske ornitologer, er Fuglene i Europa, Nordafrika og Mellemøsten klart at foretrække. Ialt er der i Fuglebogen medtaget 334 arter, mens antallet i Europas fugle er 580 og i Fuglene i Europa, Nordafrika og Mellemøsten endnu større. Det færre antal arter muliggør mere plads til tegninger, kort og beskrivelser.

De enkelte arter er behandlet på hver sin side, idet nærtstående arter undertiden er slået sammen. Kun Europas Fugle afviger fra dette princip, idet plancher og tekst er adskilt, og det er denne bogs største bagdel.

De større kort over et mere begrænset geografisk område i Fuglebogen kunne betyde, at de var mere detaljerede. Men dette er ikke udnyttet af forf.

F.eks. mangler Færøerne og Shetlandsøerne helt, mens de er medtaget i flere andre felthåndbøger på væsentligt mindre kort. Revisionen af kortene er i stor udstrækning ikke ført op to date: Således mangler oplysninger om yngleføremkomst i Danmark af Vandstær, Græshoppesanger, Skægmejse o.a. Natravnen er vist at yngle i hele landet, mens Grønspætten er forvist til Østjylland, hvilket ikke stemmer med den egentlige udbredelse. En del gamle oplysninger, der følger udbredelseskortene fra den ene felthåndbog til den anden, kunne udmærket være udeladt. Det gælder f.eks. forekomst af Sandterne i Holland og Rovterne i Nordtyskland. Derimod kunne oplysninger om ynglende Hættemåger i Nordskandinavien, Splitterner i Syd norge og Sandterner i Nordtyskland med fordel være medtaget. Vinterudbredelsen er generelt mere i overensstemmelse med de faktiske forhold, selvom det f.eks. nok kan undre, at Sildemågen skulle forekomme almindeligt i Danmark om vinteren, hvilket langt fra er tilfældet. Pilene, der angiver hovedtrækretningen, er mange steder direkte misvisende: Således angives Kærsanger, Høgesanger, Gærdesanger og Rødrygget Tornskade at trække mod syd, selvom det vitterligen burde være mod sydøst. Oplysninger om trækdelere mangler også.

Illustrationerne ser ved første øjekast meget rigtige ud, men ved nærmere eftersyn viser det sig, at der er mange kritikpunkter. For det første er der få flugtbilleder, og disse er tilfældigt udvalgte, således at de pædagogisk rigtige illustrationer til adskillelse af nærtstående arter helt er udeladt. Hvad ville et flugtbillede af Hav- og Fjordterne ikke kunne vise? Til gengæld vises der en række dårlige flugtbilleder af f.eks. Bjergirisk og Tornirisk, der er altfor store og grove, men også mange billeder af vadefugle mangler tilstrækkelig sikkerhed. En Stor Regnspeve med et skævt påhæftet næb falder helt igennem. Men også flere af de større tegninger af sidende fugle viser mangel på sikkerhed. Det er f.eks. meget tydeligt, at tegneren ikke kender bygningen af det specielle værlingenæb. Flere arter, men mest udpræget Gulspurven, ser meget mærkelige ud; de ligner ihvertfald ikke værlinger. Men også næbbygningen hos finkerne er generelt dårligt gengivet. Man kan selvfølgelig sige, at den slags er petitesser, men de er trods alt med til at give folk et forkert indtryk af fuglens udseende. Fuglekongerne mangler den røde midterstribe i kronen for hannernes vedkommende, men alligevel er det angivet, hvad der er han og hun. Løvsangeren er altfor gul på bugen sammenlignet med f.eks. Skovsangeren, der burde være mere skinnende gulgrøn. Munken har en helt grøn ryg, hvad den ikke har i virkeligheden. Og Havternen har et lyserødt Fjordternenæb. Hvornår lærer illustratoren, at Havternens næb er mørkerødt, ja nærmest ovre i det violette? Og den gamle skrøne om, at Fjordternen har sort næbspids er mandsant den også nævnt, selvom mange Havterner har sort næbspids.

Teksten behandler feltkendetegn, stemmer, biotop, føde, rede, trækforhold, udbredelse og forekomst i Danmark. Afsnittet om feltkendetegn er generelt meget kort, men alligevel ville det have været en fordel, at de arts karakteristiske kendetegn var fremhævet ved f.eks. kursivering, som det er tilfældet i Europas Fugle. Afsnittet om rede behandler yngleforhold i almindelighed. Her nævnes f.eks., at Ringduen bygger rede i et nåltræ (!), at Digesvalen i reglen kun har ét kuld med 5-6 æg, at Tyrkerduen af og til har to kuld (det almindeligste i Danmark er vel 3-4), at Sanglærken har ét kuld o.m.a. Oplysningerne kunne være ajourført i forhold til håndbogen Europas Fugles Reder, Æg og Unger, men det er tilsyneladende ikke sket.

Raceforholdene er beskrevet under udbredelsen. Det kan være nyttigt at nævne racer i en felthåndbog, men er det f.eks. relevant at nævne racen *nesa* hos Dompap, *obscurus* hos Blåmejse, *mitratus* hos Topmejse og *galliae* og *fennorum* hos Husskade, når der i øvrigt ikke er yderligere omtale af racekaraktererne, der i øvrigt ikke kan bruges i felten. Denne plads kunne være sparet og brugt til andre oplysninger.

Forekomsten i Danmark er gengivet på en ikke særlig stringent måde. For nogle arter angives både træk- og yngleføremkomst, for andre kun yngleføremkomst, selvom arten er trækgæst i landet, og for atter andre nøjere specificeret forekomst ved angivelse af måneder eller endog oplysninger om bestandsændringer. Hyppighedskategoriene er også noget tilfældigt brugt. F.eks. er Landsvalen almindelig, mens Digesvalen er meget almindelig. Enkelte andre oplysninger forbavser også. Således skulle Mursejleren yngle over hele landet, og en del af den danske bestand af Sanglærker skulle overvinde. Dette sidste er ikke bevist. Stor Hornugle skulle være en sjælden gæst, hvad der næppe er tilfældet.

Endelig er arternes fødevalg gengivet ved hjælp af en række symboler. Denne opdeling af fødeemner kan diskuteres. F.eks. kunne et symbol for brød o.lign. på foderbrædter og -pladser være ønskelig. Anvendelsen af symbolerne er tillige ikke tilstrækkelig gennemført, efter hvad der er kendt. F.eks. angives fugle ikke som føde for Slørugle og Skovhornugle, orme for Kirkeugle, orme for Toplærke, frø for Husskader, grønne plantedele for Ringdue, korn for Hættemåge og padden for Sandterne. Ved symbolanvendelse er der tillige ikke mulighed for at angive de enkelte fødeemners relative hyppighed eller årstidsvariationen.

Skal ovennævnte kritikpunkter og kommentarer sammenfattes i en endelig konklusion, må det nok blive, at det er vanskeligt at fremstille en moderne og fyldestgørende felthåndbog på studier af fugle i Syd- og Mellemsverige, også selvom det drejer sig om et halvt århundrede som i dette tilfælde. At basere håndbøger på andre håndbøger uden at kunne gennemføre en kvalificeret kritik baseret på egne

feltefaringer fører desværre kun til, at tidligere tiders udeladelser og fejl i forskellige bøger føres videre fra generation til generation. Fuglebogen lever således ikke op til den standard, som flere af de andre moderne felthåndbøger har. Som et supplement til disse kan den måske anvendes.

Anders Pape Møller

Finn Salomonsen: »Fuglene i menneskenes land - tingmissat Kalátldlit-nanáne 2«. (211 sider, 34 stregtegninger og 34 kort). Det grønlandske Forlag 1979. Pris: heftet kr. 139,50.

I 1974 udsendtes 30 foredrag fra grønlands radio i bogform (anmeldt i DOFT 70: p. 76, 1976), og med denne bog følger yderligere 34 foredrag fra 1977. I foredragene, som udsendtes ugentligt på dansk og grønlandsk, behandlede hver gang en grønlandsk fugleart, således at nu næsten samtlige grønlandske ynglefugle og tillige enkelte regelmæssige gæster er behandlet i populær, causerende form - underholdende og informativt. Salomonsens personlige holdning til og betydelige indsigt i de arktiske og specielt grønlandske levevilkår kommer klart til udtryk, og ikke mindst i bogens sidste afsnit om mennesket - eskimoen - i den arktiske natur, fornemmes forfatterens livslange kærlighed til og respekt for Grønland, dets folk og kultur. Til omtalen af hver art findes både et kort over artens udbredelse i Grønland og en helsides illustration i streg af den grønlandske kunster Jens Rosing, hvis indgående kendskab til de enkelte arter og deres liv udtrykkes smukt. Udbredelseskortene viser udmærket i hvilke egne af Grønland de enkelte arter forekommer, men de ofte meget detaljerede udbredelsesbilleder holder ikke for en nærmere granskning - i hvert fald ikke i Øst- og Nordgrønland. De enkelte afsnit er smukt sat op både på grønlandsk og dansk, men der er heller ikke sparet på papiret. Resultatet er, ligesom for første bind, blevet en smuk introduktion til de grønlandske fugle og den arktiske natur, og egner sig fortrinligt som gavebog til alle med interesse i Grønlands fugle og natur.

Hans Meltofte

Bryan Nelson: »The Gannet«. T. & A. D. Poyser, Berkhamsted. 1978. (336 sider, 62 figurer, 32 fotos, 32 tabeller). Pris: 8 £.

Atter udgiver englænderne en af deres store monografier om fugle, denne gang om Sulen. Det er imponerende, at de kan udgive en så omfattende bog om en enkelt fugleart og få den solgt. Bøgerne sælges ganske vist også i udlandet, men der må være

oparbejdet en tradition blandt engelske ornitologer for at købe og læse denne type bøger, der nærmest må betegnes som videnskabelige afhandlinger skrevet på et bredere og lettere forståeligt sprog — derfor det voldsomme omfang. Måske er der også tale om en vis idealisme fra de engelske forlags side, en idealisme som i høj grad kunne ønskes blandt danske forlag. Det burde være en oplagt opgave at oversætte disse fremragende engelske bøger, især for de store forlag, som må have råd til at bære et eventuelt økonomisk tab i starten, indtil der er opbygget en tradition for at købe disse bøger.

Sulebogen består af 7 kapitler: 1) fjerdragt, form, struktur og stemme, 2) antal og udbredelse, 3) yngleadfærd, 4) yngleøkologi, 5) Sulen på havet, 6) Sulefamilien og den orden, de tilhører og 7) Sulen og mennesket.

For feltornitologen er der god hjælp at hente i de omfattende og grundigt illustrerede beskrivelser af de forskellige aldersgruppers fjerdragter (Sulen udforvares som bekendt først i sit fjerde år).

For Vestkystfareren er der vigtige oplysninger at hente i afsnittene om Sulen på havet, hvor trækbevægelser og fisketeknik omtales, og i kapitlet om antal og udbredelse, hvor man kan finde svar på, hvorfor antallet af Suleobservationer er steget så mærkbart i de senere år. Der findes kun 34 ynglekolonier af Sule i hele verden med en samlet bestand på ca. 213.000 par, og bestanden er i dette århundrede vokset støt med ca. 3% om året. Dette skyldes ikke — som antaget af mange — øgede fødemængder, men at nedslagtningen af unger nu er ophørt, således at bestanden fra at være holdt nede på et lavt niveau nu kan øges op til et højere niveau, som står i et mere rimeligt forhold til de naturgivne betingelser.

For den, der tager til Norge eller Færøerne eller andetsteds for at opleve Sulen på yngleplads, er der et væld af oplysninger at hente i afsnittene om yngleadfærd og yngleøkologi. Har man læst disse afsnit inden en tur til en yngleplads, vil man få mange gange mere ud af besøget.

Bogen kan varmt anbefales alle, der ønsker en god og grundig gennemgang af Sulens liv og levned samt artens forskellige tilpasninger.

Sten Asbirk

Lars Svensson (red.): Sveriges Fåglar. Aktuell översikt över deras utbredning, numerär och flyttning samt något om svensk ornitologi (268 sider, talrige kort, figurer og vignetter). Sveriges Ornitologiska Förening, Stockholm, 1978. Pris kr. 85,00 hos DOF-Salg.

Svenskerne har været flittige til at udgive deres officielle fugleliste; mellem 1948 og 1970 kom der seks udgaver, og med den voldsomme stigning i or-

nitologien i 70'erne var en ny udgave i høj grad ønskværdig.

Den kom i foråret 1979, et halvt år efter den bebudede udgivelsesdato. Undertitlen »Aktuell översikt --« må tages med forbehold, da det viser sig, at teksten kun dækker tiden til og med 1975. Det er lidt skuffende med så lang en produktionstid, især på en bog af denne type. Retfærdigvis skal det dog nævnes, at der bag i bogen er en liste over godkendte sjældenheder, der rækker to år længere frem.

Det er naturligt at sammenligne med vor egen nye »Oversigt«, der jo kun er et år ældre. Det må straks understreges, at den svenske oversigt henvender sig til et bredere publikum end den danske. Der findes således kapitler, der orienterer om forskelligartet tiltrækning for en stor læserskare, og selvom prisen naturligvis ryger noget i vejret herved, tror jeg at den svenske disposition er rigtig. Med vore dages omkostninger på bogproduktion er det nødvendigt at satse på et stort oplag og henvende sig til flere end de rent faunistisk interesserede.

Den helt overvejende del af teksten er naturligvis helliget en systematisk gennemgang af de svenske fugle. Rækkefølge og nomenklatur følger den nye liste af Voous over holarktiske fugle. Teksten til hver enkelt art er bygget op over et fast skema: Udbredelse eller forekomst, antal, historie, træk og overvintring, og med petit: raceforhold, kommentarer og litteratur.

Ved invasionsfugle og subarariteter har man kunnet illustrere forekomsten med et histogram eller en tabel, og her har svenskerne kunnet øse af deres enorme materiale fra fuglestationerne og deres meget veludbyggede rapportsystem i lokalafdelingerne. Disse kilder har også gjort det muligt at lave en lang tabel bag i bogen, efter den egentlige tekst, der viser hver arts forekomst i de enkelte landskaber, illustreret ved hjælp af et symbolsystem.

Selvom den svenske Atlas-undersøgelse er langt fra at være afsluttet (tænk på landets størrelse og hvor mange 5x5 km kvadrater det bliver!), så har man alligevel valgt at vise ynglefuglens udbredelse på et kort. Det er klart, at mange arters udbredelse endnu er dårligt undersøgt, og kortene bliver derfor kun en omtrentlig angivelse af udbredelsen. Der er brugt en tæt skravering for områder, hvor den pågældende art er almindelig, og en løsere skravering for områder, hvor den er fåtallig; for kolonirugende og andre pletvist forekommende arter er brugt sorte prikker (regelmæssige) og hvide prikker (uregelmæssige). Trods ovennævnte forbehold er disse kort alligevel meget nyttige og vil blive studeret flittigt, ikke mindst når ferien skal planlægges. Fire

arter har fået tæt skravering over hele landet, nemlig Dobbeltbekkasin, Gøg, Stenpikker og Løvsanger, men Atlas-undersøgelsen vil jo nok vise et mere nuanceret billede. Der er nogle steder uoverensstemmelse mellem kort og tekst; det gælder f.eks. Blå Kærhøg og Krognæb.

For en udlænding er det selvsagt ikke muligt at afgøre, hvor mange fejl, der er i bogen. Undertegnede har kun fundet én, nemlig at Stendrossel betegnes som »overvejende standfugl«, hvilket sikkert skyldes forveksling med Blådrossel. Dertil kommer et par mærkelige formuleringer, som når man f.eks. læser om Mosehornuglen, der har en nordlig udbredelse i Sverige, at den er strejffugl, mens Skovhornuglen, der har en helt overvejende sydlig udbredelse, betegnes som trækfugl. Disse ting er småtteri i den store sammenhæng.

Set med danske øjne er der mange interessante oplysninger at hente i bogen; her skal blot refereres et udpluk. Sorthovedet Måges ekspansion i Nord-europa omtales, men de danske ynglefund er ikke med. Det er bemærkelsesværdigt, at Lomvien nu yngler så tæt på Sjælland som Hallands Väderö (5 par i 1975); det skal blive spændende at se, om den vil brede sig i Kattegat (det samme gælder forøvrigt Alken, men det nævnes ikke i bogen). Bjergvipstjerten har, ligesom i Danmark, haft en kraftig udvikling i den vestlige del af landet. Græshoppesangeren har haft langt større succes i Sverige end i Danmark, den er nu på vej op i Norrland. Til gengæld er det ejendommeligt, at Gransangeren endnu er så sjælden i Sydsverige; nominatracen har som bekendt bredt sig meget i Danmark i de seneste årtier, men racen har tilsyneladende ikke formået at kolonisere Sverige; derimod er racen *abietinus* jo meget almindelig i den nordlige del af landet. Anderledes er det gået med Skægmejse, som indvandrede til Danmark og Sverige nogenlunde samtidigt i midten af 60'erne. I 1972 kom den til Tåkern i Östergötland, og i 1975, altså bare tre år senere, var bestanden i Tåkern på 2.500 par! Det kan man da kalde ynglesucces. For danske ornitologer er Karmindompappen en særlig interessant art, der indvandrede til Sverige østfra allerede i begyndelsen af århundredet, med det første ynglefund i 1938. Arten er under fortsat ekspansion i landet, og man må stærkt opfordre danske feltornitologer til at holde godt øje med Karmindompappen, der jo endelig ser ud til at blive dansk ynglefugl.

Disse eksempler må være tilstrækkeligt til at vise, at »Sveriges Fåglar« i høj grad har bud til danske ornitologer. Bogen er simpelt hen uundværlig for alle, der vil være orienteret om den nordiske fuglefauna. Vore svenske kolleger skal lykønskes med et gedigent og smukt arbejde.

BPN

Philip Brown: *The Scottish Ospreys, from extinction to survival.* (XVII + 190 sider, talrige fotos, hvoraf en del i farver, 2 kort.) Heinemann, London 1979. Pris: £ 7,50.

Den skotske fiskeørnebestands retablering blev behandlet 1962 af nærværende forf. og George Waterston i bogen »The Return of the Osprey«, som sandsynligvis har været udsolgt i adskillige år; der har nok været et stigende behov for en ny redegørelse for disse populære fugle. Den foreliggende version har nogle få sider tekst fælles med sin forgænger. Den er udbygget og opskrevet, måske i lidt højere grad end brugere, der er mere interesseret i fiskeørnebiologi end i personalhistorie, vil finde interessant; men en del nyt indeholder bogen, og den er afgjort fortrinligt egnet som tilbud til de tusinder, der kommer til Spey-dalen og Loch Garten og ønsker mere oplysning, end de kan få ud af et kort besøg på observationsposten med lejlighed til at se reden gennem en vel forankret kikkert.

Fiskeørnen forsvandt som skotsk ynglefugl nogenlunde samtidig med, at arten holdt op med at ruge i Danmark. 1954 kom der 2 unger i en rede syd for Loch Garten; men fra de næste 4 år foreligger intet om udflyjende fiskeørneunger. 1958 havde man fast vagt ved et par, der rugede i den gamle rede, som imidlertid blev plyndret på trods af alle forholdsregler; men den eksplosive stemning, der opstod, og som blev bakket op af pressen, gav god reklame. Året efter slog det samme eller et andet fiskeørnepar sig ned på den modsatte side af søen, og nu fik arbejdsgruppen med George Waterston og Philip Brown i spidsen travlt. Der blev sørget for faciliteter til at imødekomme den store offentlige interesse, fuglene var genstand for, og resultatet blev ca. 14.000 gæster i løbet af 7 uger. Fiskeørnene lod sig ikke forstyrre af uroen, og trods uheld et par år er i tiden 1959-1978 ca. 40 ungfugle fløjet fra dette sted, der i samme tidsrum er besøgt af rundt regnet 3/4 million interesserede; de har utvivlsomt ydet et særdeles pænt samlet beløb, som har kunnet dække omkostninger ved projektets gennemførelse.

En snes år efter at Fiskeørnens nyindvandring til Skotland var en kendsgerning, var bestanden oppe på 22 par, hvoraf 11 fik unger på vingerne 1978. Der er også foretaget en del ringmærkninger; 9 genmeldinger foreligger fra Pyrenæerhalvøen og Afrika og 1 fra Norge samt en dødsvandrer på forlænget træk fra Island. Det var en toårig fugl, der havnede på en fiskerbåd ved Nordvestlandet; den blev sejlet til Reykjavik og sluppet, hvorefter den igen satte kursen mod nord og blev fundet død 4 uger efter, at den først havde været mellem hænder.

Det er en smuk bog om vel kontrollerede fiskeørneforekomster, betydelig bedre dokumenteret end 1970'ernes angivelser af rugende Fiskeørne i Danmark.

B. Løppenthin

Green, G. H. & J. J. D. Greenwood (eds.): »Joint biological expedition to North East Greenland 1974«. (258 sider, talrige illustrationer, A-4 format). Udgivet af Dundee University N. E. Greenland Expedition, 1978. Pris inc. porto £ 6.00 (Dr. J. J. D. Greenwood, Department of Biological Sciences, The University, Dundee, Scotland. Checks udstedes til: Wader Study Group N. E. Greenland Expedition 1974).

Det er ikke normalt, at »rapporter« anmeldes i DOFT, men denne er lidt ud over det sædvanlige, idet den indeholder ikke mindre end 28 præliminære afhandlinger med resultaterne fra 25 biologers arbejde omkring Mestersvig i Nordøstgrønland sommeren 1974. Ekspeditionen var et samarbejde mellem den britiske vadefuglegruppe og Dundee Universitet. Fra dansk side deltog Sten Asbirk og Niels-Erik Franzmann. Rapporten giver, foruden de videnskabelige afsnit, et væld af oplysninger om hele ekspeditionens organisering og forløb med en mængde værdifuld information for folk, som selv skal organisere undersøgelser i vanskeligt tilgængelige egne. Ekspeditionens formål var at foretage biologiske, især ornitologiske undersøgelser på en række adskilte lokaliteter i den sydlige del af Nordøstgrønland, for at følge og kortlægge faunens udvikling og udbredelse under forskellige lokale forhold. Hertil kom en del specialundersøgelser over enkeltarter eller mindre områder. Af resultaterne fremgår klart, at denne arbejdsform i mange henseender er ideel. Det kunne med al ønskelig tydelighed konstateres, i hvor høj grad vegetations- og sneforholdene var helt forskellige fra dal til dal, og i hvor høj grad dette påvirkede f.eks. fuglenes forekomst og yngletidspunkt. Samtidige undersøgelser over insekternes og andre fødedyrs forekomst samt års- og døgncyklus gav mulighed for analyse af fuglenes afhængighed heraf. Det er klart, at et sådant tværfagligt gruppearbejde giver stærkt øgede muligheder for at opnå gode resultater.

Som noget typisk for mange universitets ekspeditioner startede ekspeditionen desværre ikke før slutningen af juni, således at arbejdsområderne først blev nået en uge inde i juli. På dette tidspunkt begynder mange arters unger at klække, og mange af resultaterne forringes givet af, at man ikke kunne følge fuglene fra ankomsten sidst i maj og gennem hele parringstiden, territorietablerings- og rugetiden. Rapporten var oprindelig planlagt at skulle udkomme med de foreløbige resultater allerede et halvt år efter ekspeditionens hjemkomst, men som så ofte før viste det sig, hvor svært og tidskrævende det er at få gennemført bearbejdning og publicering af undersøgelsesresultater — oftest et endnu større arbejde end at forberede og gennemføre undersøgelserne. Men til gengæld må det siges, at rapporten nu fire år efter er blevet ualmindeligt smuk,

omfattende og fyldestgørende. Hidtil er udkommet ti selvstændige afhandlinger med resultater fra ekspeditionen, hvoraf de tre i DOFT, og flere er på vej. En betydelig indsats. Udover de konkrete videnskabelige opgaver var oplæring af unge biologer et af ekspeditionens vigtigste formål. Her må vi fra dansk side beskæmmes over mangelen på dansk forskning i højarktisk Grønland. Eigil Knuth's Pearylandekspeditioner og Chr. Vibes isbjørneekspeditioner har været næsten ene om at repræsentere dansk grundforskning i disse egne siden storhedstiden i første halvdel af dette århundrede. De »store gamle« har ikke formået at indføre og inspirere yngre kræfter i arktisk forskning.

Hans Meltofte

Klaus Schmidt-Koenig: »Avian Orientation and Navigation« (180 sider, mange figs.). Academic Press, 1979. Pris £ 12,50 eller \$ 26,50.

En særdeles god og kritisk oversigt over fuglenes orientering, der kan anbefales til alle, der interesserer sig for fugletræk og orientering.

Det er nu ikke så meget en bog om fugletræk som en gennemgang af orienteringsforsøg med trækfugle og især brevdue. Sch.-K. er selv en fremtrædende brevdue-forsker og en konstruktiv kværu-lant, der med stort overblik beretter om de mange kendte detaljer - og som ikke skjuler den manglende helhedsforståelse. Hvad der virkelig foregår i en trækfugl eller en brevdue, når de i samspil med omgivelserne starter op, stikker en kurs ud og efter kortere eller længere tids forløb afslutter trækket eller hjemturen - ja, det ved man ikke, for det kan ikke beskrives simpelt med nogle få kategoriske udsagn. Det er stort set lige så umuligt og kompliceret at besvare som spørgsmålet »Hvordan fungerer en organisme - eller et økosystem?« - eller »Hvad er meningen med tilværelsen?« Men som Lars Halling Sørensen i sin tid udtrykte det: »Fuglene trækker«, og det kan både de og vi jo få megen god tid til at gå med.

Bogen er velskrevet og der er særdeles gode kapitler om brevdue- og magnetisk orientering, og om reaktioner overfor exotiske stimuli såsom lavfrekvente lydølger, ultra- og polariseret lys, lufttryk og ikke mindst dufte, der alle er mulige komponenter i et eventuelt navigations-system. Forf. er særdeles skeptisk overfor navigation ud fra sol- eller stjernehimmel. Personlig kunne jeg godt tænke mig eksistensen af sidstnævnte - men indrømmet: Det er småt med beviserne.

Bogen afsluttes af en fremragende kort konklusion samt en ordliste over diverse termer.

Jørgen Rabøl